

ESF-projektet
Kombinationsutbildning sfi
Kartläggning av Skåne
Region Skåne

2022-01-28

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Metod för kartläggningen	3
3. Regional utbildningsplanering gällande kombinationsutbildningar	4
3.1 Utbildningsplanering på lokal och delregional nivå	4
3.2 Utbildningsplanering på regional nivå.....	5
Styrgrupp för den regionala plattformen för Yrkes-sfi.....	5
Regionalt samråd kring yrkesvux.....	6
Skånegemensam plattform för yrkesvux	6
Skåneövergripande kampanjarbete för yrkesvux	6
Kursutvecklingsmedel yrkesvux.....	7
Effektstudien för Komvux betydelse för Skånes kompetensförsörjning.....	7
Regionala branschråd	8
3.3 Faktorer som påverkar den regionala utbildningsplaneringen och utvecklingsområden för en effektivare regional planering	8
3.4 Kopplingen mellan bristyrken och kombinationsutbildningar	10
3.5 Horisontella principer kopplat till planering och genomförande av yrkesvuxutbildningar	10
4. Kommunernas förutsättningar för att bedriva kombinationsutbildningar med kontinuitet och flexibilitet.....	11
5. Kartläggning av Kombinationsutbildningar i Skåne.....	14
6. Andra utbildningsformer som kombinerar yrkesinriktade kurser med sfi/sva	15
7. Uppföljning av kombinationsutbildningar i Skåne	16
8. Exempel på kombinationsutbildningar i Skåne	18
8.1 Kombinationsutbildning till grafisk operatör inom ramen för Teknikcollege Skåne.....	18
8.2 Kombinationsutbildning Vård och omsorg i Ystad inom ramen för Vård- och Omsorgscollege Skåne	20
8.3 Bussförarutbildning i Sjöbo	22
9. Inspiration från andra utbildningsformer med arbetsgivares behov i centrum	24
10. Sammanfattning	25

1. Inledning

Målgruppen utrikes födda/nyanlända möter två större utmaningar inför ett arbetsmarknadsinträde. Det första är att ta del av och lära in ett nytt språk, det andra är att skaffa sig kunskap och kännedom om den bransch och det kunskapsområde där de har bästa möjliga förutsättning för en framtida sysselsättning. Systemstrukturen behöver därmed förbättra språkinläring i syfte att underlätta målgruppens tillträde till yrkesprogram. I projektet "Kombinationsutbildning sfi" utförs en kvalitativ kartläggning av kombinationer av yrkesutbildning och sfi/sva. Kartläggningen ska undersöka och beskriva vilka hinder och svårigheter som genomförandet av dessa utbildningar är förknippade med samt identifiera framgångsrika former för språkinläring knuten till yrken med kompetensbehov. Projektet kommer också att identifiera och utveckla en sammansatt metodik för en kombinationsutbildning som kan integreras i skolsystemet genom ett nära samarbete mellan lärosäte, regioner, huvudmän för kommunal vuxenutbildning och branscher med anställningsbehov.

Kombinationsutbildningar står i fokus i detta projekt och innebär att studier i svenska för invandrare (sfi) eller svenska som andraspråk (sva) kombineras med studier i yrkesutbildning inom ramen för regionalt yrkesvux (Förordning (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning).

Skolverket är projektägare och projektet drivs tillsammans med 5 regioner och tre lärosäten i ett projekt finansierat av Svenska ESF-rådet. I projektet medverkar även två referensregioner.

Projektet genomförs inom "Programområde 1 – Kompetensförsörjning" med det specifika målet 1.2 - Ökad samverkan och förstärkt koppling mellan utbildning, arbetsliv och arbetsförlagt lärande.

Den här rapporten utgör den regionala kartläggningen av kombinationsutbildningar i Skåne. Målet med kartläggningen har varit att ge en så bred bild som möjligt av det arbete som sker i Skåne när det gäller utbildningsinsatser för språkinläring knuten till yrken med kompetensbehov. Huvudfokus har varit kombinationsutbildningar men kartläggningen har också identifierat en rad andra insatser som utvecklats utifrån kommunernas behov av att möta en stor grupp invånare som inte har förutsättningar för att tillgodogöra sig kombinationsutbildningar. Det som framkommer i kartläggningen är att kombinationsutbildningar utgör bara en del av de insatser som krävs för att möta de två utmaningar som målgruppen utrikes födda/nyanlända möter och som nämns ovan. Det som krävs är snarare en kedja av insatser som möjliggör inträde till kombinationsutbildningar eller yrkesvuxutbildningar.

2. Metod för kartläggningen

Denna kartläggning utgår från den frågemall som Skolverket tagit fram.¹ Eftersom en del av frågorna som adresseras i frågemallen besvaras redan i bakgrunds- och nulägesanalysen för Skåne² så återfinns en del information från bakgrunds- och nulägesanalysen i den här mer utförliga kartläggningen. Vi har utgått från Skolverkets frågemall i planeringen av intervjuerna och valt ut de delar som varit relevanta i samband med intervjuer med olika nyckelpersoner. Under intervjuerna har en del relevanta aspekter, som inte varit adresserade i Skolverkets frågemall, framkommit och även dessa lyfts i kartläggningen.

Intervjuer som utgör underlag för bakgrunds- och nulägesanalysen och den här kartläggningen har genomförts under tidsperioden 21 maj 2021 och 28 januari 2022.

¹ Se bilaga 1: *Kartlägningsmall Regioner*

² Se bilaga 2: *Bakgrunds- och nulägesanalys*

Personer i följande nyckelpositioner har intervjuats: Näringslivsutvecklare på Region Skåne med ansvar för kompetensförsörjnings- och utbildningsfrågor, processledare på Skånes Kommuner, representanter från Arbetsförmedlingen, hörnkoordinatorer (Skåne Nordost, Skåne Sydväst, Familjen Helsingborg och Skåne Sydost) för vuxenutbildning, samordnare, lärare/utbildningskoordinatorer, rektorer, strateger och förvaltningschefer inom vuxenutbildning, branschrepresentanter och arbetsgivare. Totalt har 31 antal personer intervjuats.

3. Regional utbildningsplanering gällande kombinationsutbildningar

Planeringen av kombinationsutbildningar är inte en isolerad process utan är sammankopplad med planering av övrig vuxenutbildning. Därför utgår nedanstående beskrivning utifrån ett större perspektiv för att sätta kombinationsutbildningar i en helhet. Utbildningsplaneringen av yrkesutbildningar inom Komvux sker på flera nivåer och målet är att behoven dels aggregeras från lokal till delregional och regional nivå genom olika nätverk och konstellationer men också att det ska finnas en struktur för förankring av behov som identifieras på regional nivå till delregional och lokal nivå.

3.1 Utbildningsplanering på lokal och delregional nivå

Arbetet med utbildningsplaneringen ser lite olika ut i kommunerna samt på delregional nivå på grund av olika storlek och olika förutsättningar. I en del kommuner/hörn finns välutvecklade processer för behovskartläggning hos arbetsgivarna, kartläggning av möjligheter och planering av utbildningsinsatser som matchar behoven. Samtidigt beskriver en del intervjupersoner att resurserna för att kartlägga behoven hos arbetsgivarna är begränsade och att utbudet bygger på tidigare erfarenheter och befintliga strukturer.

I de fall då det finns välutvecklade processer så börjar utbildningsplaneringen i en kommun med att det befintliga utbudet och utfallet av utbildningarna ses över samt att aktuell målgrupp för kommande utbildningar kartläggs. Vanligtvis går man också igenom kvantitativ data, till exempel Arbetsförmedlingens yrkesprognoser, kunskapsunderlag via Region Skåne som har ett regionalt utvecklingsansvar eller andra kunskapsunderlag (prognoser och analyser). När ett nytt behov identifieras hos arbetsgivare sker en kartläggning av hur detta behov skulle kunna tillgodoses genom en yrkesutbildning. Det sker också en kartläggning av vilken utbildningsaktör som har möjlighet till genomförande av en ny utbildning. Därefter sker dialog med arbetsgivare och branschrepresentanter kring vilka kompetensbehov som kan mötas genom yrkesutbildningar. Arbetsgivarnas möjligheter till att erbjuda APL (arbetsplatsförlagt lärande) undersöks också i dessa dialoger. När behoven och möjligheterna är identifierade aggregeras de upp till delregional nivå för planering av samverkan mellan hörnkommunerna samt för att planera när och var utbildningarna ska starta för att erbjuda bästa möjliga utbud.

Flera utbildningsformer som bedriver yrkesutbildningar (gymnasium och vuxenutbildning) samverkar ofta kring gemensamma frågor till exempel arbetsgivarnas kompetensbehov, utbildningsaktörernas möjligheter till genomförande av utbildningar samt behov av särskilda stödinsatser. Det finns flera olika nätverk som deltar i utbildningsplaneringsprocesserna såsom rektorsnätverk, näringslivschefsnätverk, nätverk med arbetsmarknadsverksamheter eller motsvarande, nätverk med branschråd och arbetsgivare, programråd och nätverk för studie- och yrkesvägledare (SYV). Det finns inga särskilda utbildningsråd/branschråd för kombinationsutbildningar specifikt men som nämns ovan så ingår planering av kombinationsutbildningar i ett större sammanhang för planering av yrkesvuxutbildningar.

Det som beskrivs som särskilt framgångsrikt i arbetet med utbildningsplaneringen är när det finns dedikerade personella resurser som ansvarar för ett kontinuerligt arbete med att kartlägga behoven hos arbetsgivare och möjligheterna hos utbildningsanordnare. Det lyfts också som viktigt att kunna översätta arbetsgivarnas behov till ett kursinnehåll som motsvarar nationella kursplanerna.

Det framgår också från intervjuerna att det är viktigt att det finns en process med tydliga och förankrade tidpunkter för att aggregera identifierade behov och möjligheter från lokal till delregional och regional nivå. Även en utvecklad infrastruktur kring yrkesutbildningar, i form av utförare och rent praktiskt i form av lokaler och utrustning, lyfts som viktiga förutsättningar för att få till utbildningar.

Som ett framgångsrikt exempel kan nämnas att Familjen Helsingborg har, inom ramen för Region Skånes kursutvecklingsmedel, utvecklat flera nya yrkesvuxutbildningar där det fanns ett arbetsmarknadsbehov som inte var tillgodosett genom det befintliga utbildningsutbudet. Satsningen har också innefattat utveckling av en metodik för framtagning av nya yrkesutbildningar. Genom en nära dialog med näringslivsansvariga i Familjen Helsingborg identifierades nya utbildningsbehov. Förslag på utbildningsinnehåll togs fram och intresset för, relevansen av och möjligheter till att erbjuda APL-platser stämde av, genom riktade enkäter, med ett större antal företag. I de fall då svaren på enkäterna visade på låg efterfrågan från arbetsgivare har man valt att avbryta planeringen av insatsen. Genom denna metod ökar samverkan mellan näringslivsansvariga, branschföreträdare och arbetsgivare vilket bidrar till att relevansen av nya utbildningar samt tillgång till APL-platser säkerställs innan en utbildning påbörjas.³

Ett annat exempel på anpassning av utbildningsinnehåll till arbetsmarknadens behov är det sätt som man arbetar på i Lunds kommun. Utifrån arbetsgivarnas behov har man utrymme för att skapa lokala yrkesprogram som innehåller precis de kurser som är relevanta och inte endast kurser som ingår i Skolverkets nationella yrkespaket.

3.2 Utbildningsplanering på regional nivå

Arbetet på regional nivå med olika former av yrkes- och språkutbildningar i Skåne har pågått under lång tid. Region Skåne arbetar, utifrån rollen som RUA (regional utvecklingsansvarig), med bland annat frågor som syftar till att stärka den regionala kompetensförsörjningen genom att på olika sätt stimulera insatser som leder till ett väldimensionerat utbildningssystem och medvetna och effektiva utbildningsval. Detta görs genom att bland annat arbeta fram strategier, tillhandahålla analyser och utredningar, samordna och/eller finansiera olika utvecklingsinsatser och genom att bedriva påverkansarbete.

Förutom Region Skåne är flera andra aktörer involverade i arbetet med kompetensbehovskartläggning, kompetensförsörjning och utbildning. Samverkan kring yrkesvuxutbildningar i Skåne sker genom olika konstellationer, plattformar och initiativ.

Styrgrupp för den regionala plattformen för Yrkes-sfi

Den regionala styrgruppen samverkar kring den regionala plattformen för Yrkes-sfi (yrkessfiskane.se) som består av utbildningsformerna AUB med sfi, yrkesvux med sfi samt akademikerspåret. Syftet med plattformen är att korta vägen till arbete och etablering för nyanlända och utrikesfödda samt skapa en hållbar och långsiktig organisation för samverkan kring regional Yrkes-sfi. I denna styrgrupp ingår, förutom sammankallande representant från Skånes Kommuner, representanter från Region Skåne, Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Lärosäten Syd och representanter för de fyra kommunhörnen i Skåne. I dagsläget står denna samverkansform inför utmaningar. Primärt

³ Se bilaga 3: Slutrapport Fam-HBG Utvecklingsmedel

handlar det om att antalet presumtiva studerande med förutsättning att klara utbildningarna så som de är utformade är vikande (krav om avslutad sfi C-kurs). Många som i dag börjar på sfi har låg eller ingen skolbakgrund och är i behov av olika stöd. Kommunernas benägenhet att bevilja interkommunal ersättning, IKE, har minskat. Coronapandemin har medfört att anordnare dragit sig för att starta utbildningar, som följd gällande svårigheter med koppling till APL. Även Arbetsförmedlingens omorganisation har inverkat på effektiviteten i denna samverkan.

Regionalt samråd kring yrkesvux

I detta samråd återfinns, förutom sammankallande representant från Skånes Kommuner, representanter med strategiska roller inom Arbetsförmedlingen, Region Skåne samt hörnkoordinatorer för de fyra hörnen. Samrådsforumet har varit av stor betydelse när det gäller att samlas kring och diskutera utmaningar, behov och möjligheter kopplade till yrkesvux i regionen. Samrådet har också initierat satsningar som sedermera utvecklats till nya arbetsgrupper för utveckling av till exempel den digitala skånegemensamma plattform för yrkesvux (skanevux.se), skåneövergripande kampanjarbete för yrkesvux, kursutvecklingsmedel för yrkesvux och effektstudien för Komvux betydelse för Skånes kompetensförsörjning.

I huvudsak har samtalet i samrådet utmynnat i ett informationsutbyte som i begränsad omfattning haft betydelse för strategisk och långsiktig planering samt utfallet av utbudet av regionalt yrkesvux. En anledning till detta är att utgångspunkten för samrådet är de årliga statsbidragen vilket lett till ett fokus på det närliggande operativa arbetet. En annan anledning är att det inte finns någon struktur för synliggörande av kommunernas planering av tilltänkt utbildningsutbud för att ge regionen möjlighet att inkomma med konstruktiv input. Som det ser ut idag träder det regionala samrådet in sent i processen för ansökan om statsstöd och vid dessa möten presenterar då kommunerna vad de bestämt sig för att söka snarare än att samrådet består av en diskussion ur ett regionalt perspektiv.

Agendorna för de två ovannämnda samverkansformerna överlappar i stora delar. Med start från januari 2022 kommer dessa två samverkansformer att slås ihop med mål om ett mer effektivt arbete för samtliga parter.

Förutom att Region Skåne medverkar i de ovan två nämnda konstellationer så finansierar/driver Region Skåne även följande:

Skånegemensam plattform för yrkesvux

Region Skåne finansierar utvecklingen av www.skanevux.se till att bli en skånegemensam yrkesvux-plattform. Plattformen växte fram genom ett pilotprojekt som Region Skåne finansierade under år 2020. Syftet med plattformen är att synliggöra utbudet, för till exempel språk- och yrkesvägledare, utbildningsplanerare och presumtiva sökande och för att öka tillgängligheten för yrkesutbildningar som erbjuds inom den kommunala vuxenutbildningen. Utbyggnaden av en gemensam plattform förväntas ge yrkesvux en starkare ställning med enhetligt, mer effektivt och regionalt dimensionerat utbud av utbildningar. Det planeras även för att kombinationsutbildningar i Skåne ska visas samlat på denna plattform. Ambitionen är att hemsidan med ett bredare utbudsinnehåll lanseras i februari 2022.

Skåneövergripande kampanjarbete för yrkesvux

Region Skåne finansierar en kampanj med målet att påverka vuxna som är arbetslösa eller har osäkra anställningar att skola om sig till ett skånskt bristyrke. Kampanjerna visas i digitala kanaler och är målgruppsanpassade. Konceptbudskapet är "det är aldrig för sent att byta bana" och bygger på att

individer och arbetsgivare förklarar varför de valde att gå/engagera sig i yrkesvux och vilka möjligheter de ser med utbildningsformen.

Kursutvecklingsmedel yrkesvux

Utifrån Region Skånes roll som regional utvecklingsaktör (RUA) ligger det i regionens intresse att bidra till att utbudet av regionalt yrkesvux svarar mot kompetensbehovet i regionen. Årliga kursutvecklingsmedel infördes under hösten 2020 genom vilka varje delregion/"hörn" i Skåne erbjuds möjlighet att söka medel för att utveckla yrkesvuxutbildningar, öppna för hela Skåne. Syftet är att stimulera samarbetet mellan skånska kommuner för att bredda utbudet inom yrkesvux, med tydlig branschkoppling inom områden där det råder regional kompetensbrist. En del av dessa yrkesutbildningar genomfördes under 2021. Inga av de genomförda utbildningarna är kombinationsutbildningar men de kan mycket väl utvecklas till kombinationsutbildningar i framtiden.

Under hösten 2021 fördes dialog mellan regionen och Skånes Kommuner kring utveckling av dessa utlysningar. Konceptet uppskattas av kommuner, men behöver bättre möta kommunernas utmaningar samtidigt som utvecklingen behöver möta det regionala kompetensbehovet. En sådan utvecklingsprocess skulle kunna handla om att ett antal kommuner går samman och samverkar för att marknadsföra en gemensam utbildning, att en specifik branschorganisation eller en grupp av företag knyts närmare en utbildning för till exempel marknadsföring, APL-platser, språkutveckling eller annan kvalitetssäkring kopplat till branschcertifieringar. Mer flexibla utvecklingsmedel kan på sikt leda till att samtliga skånska kommuner samarbetar för att skapa ett bättre dimensionerat regionalt yrkesvuxutbud med fritt sök antingen regionalt eller delregionalt. På så sätt skulle samhällets resurser på yrkesinriktad vuxenutbildning kunna allokeras effektivare. Samtidigt ska utvecklingsmedlen också leda till att antalet sökande till yrkesutbildningar som arbetsgivare efterfrågar ökar samt en bättre geografisk spridning av utbildningsplatserna. Utvecklingsmedlen planeras användas som stimulansmedel i de regionala samrådsprocesser som är under utveckling tillsammans med Skånes Kommuner och därmed kan medlen bidra till att Region Skånes rådighet och legitimitet inom regionalt yrkesvux och dess dimensionering, stärks.

Effektstudien för Komvux betydelse för Skånes kompetensförsörjning

Region Skåne har gett Statistiska centralbyrån i uppdrag att utarbeta en metod för att kunna följa upp de komvuxstuderande i Skåne. Metoden innebär att en Skånedatabas har skapats där individer som deltagit i vuxenutbildning kan följas över tiden. Den resulterande analysen, "Den kommunala vuxenutbildningens betydelse för Skånes kompetensförsörjning"⁴, visar att många kommer i arbete samt yrkesväxlar efter en vuxenutbildning. De bristyrken där de flesta återfanns var undersköterskor, vårdbiträden och barnskötare. Det är dock betydligt färre som studerar med inriktning mot exempelvis bygg- och anläggning och industriteknik som är andra stora yrkesområden med påtaglig brist på kompetens. Den finns med andra ord en viss obalans mellan vad arbetsmarknaden efterfrågar och de inriktningar som de komvuxstuderande läser. Region Skåne har ambitionen att årligen följa upp hur det går för de som avslutar sina komvuxstudier och stämna av hur detta förhåller sig till arbetsmarknadens behov. På sikt är ambitionen att kunna följa upp både Komvux, gymnasieskolan och arbetsmarknadsutbildningarna i Skåne.

Även inom ramen för följande konstellationer sker samverkan mellan branscher/arbetsgivare och utbildningsanordnare på delregional och regional nivå där bland annat behov av yrkesvuxutbildningar diskuteras: Teknikcollege (se avsnitt 8.1), Vård- och omsorgscollege (se avsnitt 8.2) samt regionala

⁴ Se bilaga 4: *Den kommunala vuxenutbildningens betydelse för Skånes kompetensförsörjning*
<https://utveckling.skane.se/siteassets/naringsliv/dokument/vux-rapport-2021.pdf>

branschråd.

Regionala branschråd

Region Skåne har sedan ett antal år tillbaka arbetat med branschdialoger för att få till stånd en bättre insyn om kompetensbehov inom prioriterade branscher. Branschdialogerna har initierats av Region Skåne men de drivs av andra aktörer med finansiering från Region Skåne. Branschdialogerna är inriktade på IT, Life Science, Tillverkningsindustri och Gröna näringar. Initialt gjordes även försök inom bygg, läraryrket och besöksnäring men dessa har lagts ned. För närvarande är branschdialogerna kring Life Science och Gröna näringar aktiva råd, medan formerna för branschdialoger inom IT, tillverkningsindustrin och andra viktiga branscher håller på att ses över. På uppdrag av branschrådet för Gröna näringar har Region Skåne genomfört en analys av kompetensbehovet inom området och efter dialog med branschen och andra företrädare identifierades behov av utbildningar på yrkeshögskole- och yrkesvuxnivå.

En anledning till att somliga branschdialoger fungerat sämre än andra ligger sannolikt i att det inte finns en tydlig beställning eller strategi från Region Skånes sida om vad man vill ha ut från dialogerna och hur arbetet ska förankras vidare med aktörer som arbetar operativt med frågorna. De regionala branschråden behöver också bättre koppla an till andra befintliga externa insatser (till exempel Teknikcollege kopplat till industri) liksom interna sådana (till exempel förhållande till innovationsstrategin). Under 2022 kommer ett arbete ske för att ta fram en tydlig strategi och handlingsplan för det fortsatta arbetet med branschdialogerna.

3.3 Faktorer som påverkar den regionala utbildningsplaneringen och utvecklingsområden för en effektivare regional planering

Ett problem som framförs av kommunerna är att de analyser som Arbetsförmedlingen och Region Skåne presenterar inom ramen för samrådet för yrkesvux inte är tillräckligt specifika vad gäller delregionala och lokala förhållanden. En intervjuperson tar upp att analyser som enbart utgår från platsannonser inte tar hänsyn till den kompetens som allt oftare söks genom andra kanaler än platsannonser.

Den regionala rollen i planering och dimensionering av gymnasie- och komvuxutbildning behöver förtydligas liksom hur kommunerna ska samråda med RUA om det tilltänka utbudet inom regionalt yrkesvux. Regionen kan stärka kommunernas analys- och planeringsmöjligheter om rollen blir tydligare. Förväntningarna på samrådet ser också olika ut mellan region, Arbetsförmedling och kommun. Regionen upplever att kommunerna i viss mån ser samrådet som ett formellt krav snarare än en faktisk resurs för planering av utbudet. En av de intervjuade hörnkoordinatorerna lyfter att utbudet av yrkesvux i regionen bör styras i större utsträckning från regional nivå.

Vidare är detta en fråga om skarpare underlag för både behov och efterfrågan av kompetens på regional nivå, delregional och på lokal nivå där det är relevant. Alla delar är väsentliga; utbudet, efterfrågan och behov, effekterna, arbetsmarknadsläget och resursanvändningen. Det är även viktigt att de underlag som tas fram på de olika nivåerna tas tillvara på så att de kompletterar och dockar in i varandra och att olika aktörer bidrar med de perspektiv som de ansvarar för. Det finns många olika konstellationer där samverkan med branscher och arbetsgivare sker men det finns ingen övergripande systematik för hur kompetensbehoven hos arbetsgivare kartläggs och aggregeras upp från lokal till delregional och regional nivå eller tvärt om, hur de regionala analyserna förankras på delregional och lokal nivå.

Ett annat behov som lyfts är vikten av att inte enbart agera på kompetensbehoven här och nu utan att det är viktigt att även planera utifrån prognoser av kompetensbehoven på längre sikt.

Kommunernas näringslivskontakter och den samverkan som kommunal vuxenutbildning har med enskilda arbetsgivare och branschföreträdare varierar och nyttjas inte alltid i full utsträckning vid planering av utbud samt vid utformning och genomförande av specifika utbildningar. Inte heller är de kompetens- och yrkesråd, samt andra samverkanskonstellationer med branschföreträdare och enskilda arbetsgivare, involverade i den utsträckning som vore önskvärt. För att utbildningsplaneringen ska kunna bli mer effektiv och synkad så behöver samverkan med enskilda arbetsgivare och lokala företagsföreningar, branschorganisationer och andra konstellationer av arbetsgivare på delregional och regional nivå utvecklas. Arbetet med behovskartläggning av arbetsgivarnas kompetensbehov är dessutom resurskrävande och mindre kommuner har inte möjlighet att aktivt bedriva ett sådant arbete. Ett sätt att komma runt denna utmaning är att tillsätta en gemensam resurs som arbetar för flera kommuner eller för ett helt hörn.

Inom vissa kommuner vore det även fördelaktigt ifall man mer effektivt resursutnyttjande redan befintliga arbetsmarknadsverksamhet och/eller näringslivsverksamhet som besitter många kontakter till den lokala arbetsmarknaden.

En annan utmaning är ogynnsamma kommunikationsmöjligheter till och från en del kommuner i Skåne. Det innebär långa pendlingstider vilket i sin tur påverkar attraktiviteten för en utbildning samt ambitionen om att sprida utbildningar över regionen.

Representanter från Arbetsförmedlingen ingår i flera regionala samverkanstrukturer och där förs dialoger om behov och utbud på delregional och regional nivå. Det som upplevs som problematiskt av kommunerna är att beslut om Arbetsförmedlingens insatser tas på nationell nivå och att dessa inte alltid återspeglar perspektivet som tidigare framkommit i de delregionala och/eller regionala dialogerna. Det vore även fördelaktigt ifall utbudet av Arbetsförmedlingens AUB (arbetsmarknadsutbildning) kunde koordineras med kommunernas yrkesvux. En annan aspekt som lyftes under kartläggningen är att Arbetsförmedlingens möjlighet att anvisa till reguljär utbildning bör utnyttjas i större utsträckning för att båda aktörers resurser ska tillvaratas på ett effektivt sätt. Det är önskvärt att planeringen av kommunala insatser och de insatser som erbjuds från Arbetsförmedlingen samplaneras i större utsträckning.

Det finns ett stort behov av starkare samplanering av insatskedjor som bildar en helhet. De som deltar i dessa får då möjlighet till utveckling och progression istället för att anvisas till smalare insatser som inte hänger samman, vilket i förlängningen leder till sänkt motivation och kan upplevas som en rad av misslyckanden. För att detta ska bli möjligt vill de skånska kommunerna få till en bättre samverkan med Arbetsförmedlingen men lyfter samtidigt att reformeringen av Arbetsförmedlingen har försvårat samverkansprocessen. De representanterna på Arbetsförmedlingen som ingår i de regionala nätverken uttrycker också behovet av att utveckla samverkan med kommunerna och ser även en stor potential i att utveckla samarbetet med folkhögskolorna. I början av 2022 kommer det påbörjas ytterligare dialog mellan Arbetsförmedlingen, Skånes Kommuner och Region Skåne för att utveckla samarbetet.

Styrgruppen för Yrkes-sfi har kommit fram till att den regionala samverkan inte kan begränsas till att enbart omfatta Yrkes-sfi. För att kunna möta både arbetslivets behov och individers förutsättningar krävs en breddad och fördjupad regional samverkan som omfattar frågor gällande arbetslivs-, bransch- och yrkesinriktade utbildningar och verksamheter i sin helhet. Det pågår därför en översyn av hur arbetet i en regional samverkan ska styras framöver.

Även i samrådet för yrkesvux har man sett ett behov av att utveckla en process där man både arbetar med aktuella frågeställningar kring utbildningarna men också med långsiktig strategisk planering och överväganden. Kommunerna, Arbetsförmedlingen och Region Skåne kan konstatera att samrådet hittills inte i tillräcklig grad inneburit en, för de tre parterna, ömsesidigt givande och utvecklande dialog. Samrådet för yrkesvux har tagit fram ett förslag till ny struktur för fortsatt arbete med frågorna och förslaget har presenterats för Skånes Kommuners nybildade strategiska nätverk för arbetsmarknad (inkluderande vuxenutbildning).

Ett resultat av dialogen inom styrgruppen för Yrkes-sfi och samrådet för yrkesvux är att man från januari 2022 kommer att gemensamma möten. Därmed skapas en struktur som kan innefatta en konstruktiv dialog och samråd för samtliga statsbidrag som RUA på ett eller annat sätt är involverade i. Den nya strukturen ska vara ett samråd för gemensam utveckling och förstärkning av yrkesvux.

3.4 Kopplingen mellan bristyrken och kombinationsutbildningar

Alla kombinationsutbildningar är inom områden där det råder kompetensbrist. Däremot representerar utbudet endast en liten del av bristyrken. Viljan finns hos kommunerna att erbjuda fler utbildningar där det råder kompetensbrist. Utmaningarna består dock av att det är brist på målgrupp som har förutsättningar att genomgå en kombinationsutbildning inom den tidsram som statsbidrag omfattar. Även bristen på intresse för vissa bristyrken påverkar utbudet av utbildningar. Utifrån kommunernas förutsättningar (se avsnitt 4) är det ofta lättare att satsa på de utbildningar som redan är utvecklade och fungerar och inom yrken som svarar på kompetensbehoven i kommunen.

För att stimulera kommunerna till att utveckla en större bredd av utbildningar inom bristyrken har Region Skåne under 2021 bedrivit en branschsamverkan med tre branschföreträdare, inom ramen för regionalt yrkesvux. Syftet var att öka branschorganisationernas möjlighet att påverka utbud och inriktning av yrkesvux samt att de identifierar framtida kompetensbehov, påverkar attraktionskraft och efterfrågan för bristyrken och att dialogen med utbildningsaktörer utvecklas. Det långsiktiga målet är genomförande av fler utbildningar inom identifierade bristyrken.

Utifrån lärdomar och goda erfarenheter av ovanstående branschsamverkan lades bl.a. kriterier om branschkontakt samt arbetsgivarkontakt till i senaste utlysningen av kursutvecklingsmedel så att utbildningsaktörer behöver ha direkt branschsamverkan med de branscher som identifierat sina kompetensbehov. På detta sätt kan branscherna lättare påverka utbildningarna så att de verkligen utgår från kompetensbehoven men även ta ansvar för till exempel APL. Kommunerna har tidigare betonat att samverkan med arbetslivet och de aktuella branscherna är avgörande för att lyckas men upplever ibland svårigheter med att etablera dessa kontakter. Flera intervjupersoner lyfter att Region Skånes utvecklingsmedel har en positiv effekt på att stärka kommunernas samarbete med arbetsgivare som har kompetensbehov.

3.5 Horisontella principer kopplat till planering och genomförande av yrkesvuxutbildningar

Flera intervjupersoner berättar att en stor andel av kommuninvånarna med utländsk bakgrund som de möter har en begränsad bild av vad de skulle kunna arbeta med och att deras tankar kring utbildningsval styrs av stereotypa förebilder om vad män och kvinnor kan och får arbeta med. Det sker därför ett aktivt arbete i kommunerna med att bredda målgruppens bild av olika yrken och för att lyfta likvärdiga möjligheter till utbildning. Kommunerna arbetar också med att marknadsföra utbildningarna på ett sätt som attraherar en bred målgrupp. Särskilt i de yrken som är könskodade

anstränger man sig för att visa på goda exempel i form av någon av det underrepresenterade könet. Som nämnts tidigare (se avsnitt 3.2) så driver Region Skåne tillsammans med kommunerna kampanjer i sociala medier för att visa på möjligheter med olika yrkesutbildningar. De horisontella principerna beaktas under framtagningen av kampanjmaterial.

Flera intervjupersoner berättar också om att det inom kommunernas ordinarie verksamhet sker ett systematiskt kvalitetsarbete rörande jämställdhet och likabehandling och att det även genomsyrar arbetet med utbildningsplanering och genomförande. En rektor för vuxenutbildning berättar om en återkommande vecka per år som fokuserar på likabehandlingsfrågor och att innehållet finns på enklare svenska för de elever som har behov av detta. Under denna vecka diskuterar lärare och elever den befintliga likabehandlingsplanen och vart elever kan vända sig vid behov. Det genomförs även en trygghetsenkät i samband med likabehandlingsveckan.

En intervjuperson tar upp ett förslag om utveckling av en delregional eller regional tjänst för modersmålsstöd på olika språk som kan erbjudas på distans inom yrkesvuxutbildning. En enskild kommun har begränsade resurser att erbjuda modersmålsstöd på många språk. Om flera kommuner samverkade kring ett sådant stöd skulle man kunna öka tillgängligheten och likvärdigheten i utbildningarna.

4. Kommunernas förutsättningar för att bedriva kombinationsutbildningar med kontinuitet och flexibilitet

Beroende på faktorer som storlek, placering i Skåne och utifrån hur samverkan i delregionen är utformad har de skånska kommunerna olika förutsättningar för att utveckla och bedriva olika former av utbildningar.

Många som i dag börjar på sfi har låg eller ingen skolbakgrund och är i behov av omfattande insatser och stöd innan de kan börja studera yrkeskurser på svenska. Tillgången till en målgrupp som har förutsättningar att tillgodogöra sig en yrkesutbildning under ett års tid (statsbidragen beviljas för ett år), även om den sker i form av en kombinationsutbildning, är begränsad. Denna problematik framkom redan i den första uppföljningsrapporten, för år 2017, som Skolverket publicerat gällande regionalt yrkesvux inom ramen för förordningen (2016:937).⁵

Ett sätt att komma runt problemet med begränsad tillgång till målgrupp är att låta invånare i en kommun studera i en annan kommun. I Familjen Helsingborg har kommunerna en överenskommelse om att invånarna kan studera i alla hörnets kommuner utan att interkommunal ersättning krävs mellan kommunerna. Så är inte fallet i de övriga hörnen eller på regional nivå och kommunerna är olika benägna att bevilja interkommunal ersättning för sina invånare.

En annan utmaning som begränsar antal presumtiva elever är intresset för och synen på vissa utbildningar även om kompetensbehovet av yrket i fråga är mycket stort. Det kan handla om yrken inom industrin som anses vara för tunga eller inom djurhållning som anses oattraktiva på grund av lukt. För att åtgärda denna utmaning krävs ett aktivt arbete med att göra utbildningarna mer attraktiva, genom att till exempel sätta utbildningarna i en större kontext som erbjuder olika utvecklingsmöjligheter och genom att integrera attraktiva utbildningsdelar som till exempel robotteknik eller starta eget-kurser. Det är också viktigt att det sker ett aktivt arbete med påverkan

⁵ Se bilaga 5: Uppföljning av regionalt yrkesvux 2017

av utbildningsval, attraktionskraft, spridning av kunskap om branscher och yrken samt att branschföreträdare involveras tidigt i utbildningsplaneringen.

Flera intervjupersoner tar upp problematiken kring utbildningsinsatser som inte ger möjlighet att möta de faktiska behoven. Beställningar från beslutsfattare, som inte sällan görs med kort varsel, om att få till korta och effektiva insatser som leder till minskad långtidsarbetslösheten och minskat antal invånare i försörjningsstöd går inte alltid ihop med de faktiska förutsättningar och behoven hos den berörda målgruppen. En grundläggande yrkesutbildning kräver oftast heltidsstudier under minst ett år för att uppnå det antal yrkespoäng och eventuella certifikat som en arbetsgivare kräver. I ett sådant upplägg finns det inget utrymme för ytterligare kurser i svenska språket eller stödjande insatser. Det ses dock inte alltid som en lösning att förlänga utbildningarna då det finns individer vars språkutveckling stagnerat och som vill komma i arbete så fort som möjligt även då deras språkkunskaper inte är perfekta. Det gäller därför att också få till stånd utbildningar inom yrken där men inte ställer samma krav på språk och säkerhet, till exempel inom lager-, köks- eller fastighetsskötsel.

Ett antal intervjupersoner lyfter att de upplever att politiken och chefer är lyhörda när det gäller att utforma insatser efter behoven även om det innebär ett visst ekonomiskt risktagande när insatserna är längre än ett år som statsbidragen beviljas för. Dock kan ett politiskt skifte innebära att förutsättningarna snabbt kan förändras.

Strukturen för statsbidragen som innebär olika bidrag för validering, yrkesvux och kombinationsutbildningar motverkar effektivitet i kommunernas samlade insatser. Statsbidragens upplägg upplevs ha kort planeringshorisont samt ge kortsiktigt stöd och att det inte tar hänsyn till att insatser behöver utformas utifrån de befintliga behoven hos en målgrupp som genom insatsen ska ges möjlighet att komma i arbete. Att statsbidragen beviljas för ett år i taget, att förutsättningar för ersättningsnivåer ändras och att utlysningarna upplevs som otydliga medför en osäkerhet i kommunernas utbildningsplanering. En annan aspekt som lyfts är att kommunernas huvudmän behöver särskild god framförhållning för planering och en finansiering på längre sikt för yrkesutbildningar som kräver kostsam utrustning. Direktiv som sker med kort varsel och finansiering för ett år i taget missgynnar att fler kostsamma utbildningar skapas.

En intervjuperson anser att kommunernas förutsättningar skulle förbättras om regelverket kring statsbidrag för regionalt yrkesvux ändrades på så sätt att det avser yrkesinriktad utbildning generellt inom kommunal vuxenutbildning. Det vill säga att det inte, som i dag, redan vid ansökan om bidrag ska definieras på vilka sätt utbildningarna ska genomföras och vilka målgrupper av studerande som avses. När väl bransch- och yrkesområden är definierade bör utbildningarna utformas med avseende på de presumtiva sökandes förutsättningar, behov och intressen. En annan intervjuperson lyfter att de ändrade villkoren för nuvarande statsbidrag för kombinationsutbildningar är mer gynnsamma än tidigare dels på grund av att ingen medfinansiering krävs men också då fler kurser och stödsatser är ersättningsgrundande. Detta medför att ett framgångsrikt upplägg där elever läser fyra förberedande terminer innan yrkesvux kommer att kunna räknas som kombinationsutbildning enligt de nya villkoren. Dock kan man i praktiken inte få 100 procentig ersättning för en elev som förutom yrkeskurser läser svenska och tar del av stödjande insatser.

Traditionella yrken förändras och omdefinieras vilket medför att utbildningsinnehållet i motsvarande yrkesutbildning behöver utvecklas och anpassas. Flera av de intervjuade vittnar om att identifierade kompetensbehov inte kan översättas till Skolverkets nationella yrkespaket eller att det i vissa fall skulle räcka med en mindre del av ett yrkespaket för att på ett agilt sätt tillmötesgå arbetsgivarnas

behov. För att på ett bättre sätt kunna ta stöd i de nationella yrkespaketen, finns det ett önskemål om att dessa revideras mer regelbundet för att på bättre spegla relevanta utbildningsdelar som motsvarar ett yrke.

Flera intervjupersoner lyfter också att innehållet i språkkurserna sfi och sva inte är tillräckligt kompatibla med att läsas inom ramen för en yrkesutbildning. Språkkurserna upplevs ibland som för akademiska och det är upp till varje språklärare att anpassa innehållet till yrket i fråga. Dessutom är kurslitteraturen för yrkeskurserna skrivna på en språknivå som motsvarar sva gym 1 vilket försvårar tillgänglighet för elever som befinner sig på lägre nivå och vars språk ska utvecklas under utbildningens gång. Bristen på anpassning av språkkurser till yrket som studeras kan också leda till mindre effektiv inläring på grund av att innehållet i språkstudier och yrkesstudier inte överlappar och förstärker varandra. Det beskrivs också att det är väldigt stor skillnad på när språk och yrkesstudier körs parallellt och när de körs integrerat och att det sistnämnda är mycket mer effektivt men kräver också stor flexibilitet och vilja hos de båda lärarna. I ett integrerat upplägg utmanas språkläraren att sätta språkinläringen i ett för yrket relevant kontext samtidigt som yrkeslärarna får möjlighet att utveckla sitt pedagogiska arbete. Det lyfts också som problematiskt att språkfärdigheterna hos elever som enligt bedömningssystemet uppnått samma nivå kan skilja sig väsentligt i praktiken och att det tros bero på elevs tidigare utbildningsbakgrund.

Flera intervjupersoner vittnar dessutom om att faktorer som tillgång till språk- och yrkeslärare samt tillgång till lokaler och utrustning kan vara svåra att få på plats när en yrkesutbildning riggats i teorin.

En annan utmaning med koppling till kommunernas förutsättningar för att planera och bedriva kombinationsutbildningar handlar om tillgången till APL-platser. De arbetsgivare som uppvisar försiktighet i att erbjuda APL/anställa personer som genomgått en kombinationsutbildning kan delvis förklaras utifrån att de måste kunna säkerställa att praktikanten/den anställda har den kompetens som krävs för att utföra ett kvalificerat arbete som ofta medför ett stort ansvar. Ibland kan det dock bero på arbetsgivarnas inställning och attityd till breddad rekrytering samt ovilja till att utveckla flexibla lösningar som försvårar målgruppens inträde på arbetsmarknaden.

En faktor som flera intervjupersoner tar upp och som försvårar utbildningsplaneringen är att kommuner och Arbetsförmedlingen ibland erbjudit liknande insatser eller att invånare som deltar i kommunala insatser plötsligt avbryter på grund av att de blir anvisade till andra insatser genom Arbetsförmedlingen. Det framförs att det är otydligt vem som har det huvudsakliga ansvaret för att invånarna får den utbildning som de behöver och att parallella spår där aktörer tävlar om deltagare upplevs som kontraproduktiva. Olika urvalskriterier, där urvalet till kommunala yrkesvux ska ske utifrån vilka deltagare som är i störst behov av insatsen medan antagning till Arbetsförmedlingens insatser baseras på vem som är mest lämplig, försvårar samverkan mellan dessa två aktörer. En annan aspekt som lyfts är att de som deltar i kommunala utbildningsinsatser kan behöva ta studielån för att kunna försörja sig under studietiden medan man kan uppbära aktivitetsstöd när man är i utbildningsinsatser genom Arbetsförmedlingen. Några intervjupersoner uttrycker också brist på dialog med Arbetsförmedlingen kring de KROM-leverantörer som upphandlats och hur samverkan med dessa ska ske kring till exempel APL-platser. En rektor ansvarig för en kombinationsutbildning lyfter att regler för CSN inte är tillräckligt anpassade för kombinationsutbildningar och att det ofta skapar problem för eleverna.

Det kan gå ganska snabbt från att ett behov av en yrkesvuxutbildning identifieras till det att den kan starta men alla ovanstående faktorer kan ha avgörande inverkan på om och iså fall när en utbildning faktiskt sjösätts. I de fall då en utbildning inte fungerar eller inte har möjlighet att genomföras är det huvudmannen som tar beslut om eventuell nedläggning.

5. Kartläggning av Kombinationsutbildningar i Skåne

Inom ramen för projektet skickade Skolverket ut en enkät till samtliga kommuner i Sverige med frågor om kombinationsutbildningar inom ramen för regionalt yrkesvux (Förordning (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning). Svaren på enkäten gav en nulägesbild av utbudet av kombinationsutbildningar i februari/mars 2021. 15 av Skånes 33 kommuner responderade på enkäten och av dessa angav 9 kommuner att de bedriver en eller flera kombinationsutbildningar. Totalt identifierades då 14 utbildningar och av dessa var åtta inom Vård och omsorg, fyra inom Barn och fritid, en inom Handel och administration och en inom fordon och transport.⁶

Enligt projektet är en kombinationsutbildning en utbildning där studier i svenska för invandrare (sfi)/svenska som andraspråk (sva) kombineras med studier i yrkesutbildning inom ramen för regionalt yrkesvux (Förordning (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning).

Det visade sig att det råder en stor variation hos kommunerna i vad som anses vara en kombinationsutbildning och att definitionen som används i projektet är smalare än kommunernas. Till exempel inkluderas följande utbildningsformer i vissa kommuners begrepp av kombinationsutbildningar: lokala utbildningar som till innehåll motsvarar yrkesvux med sfi/sva men som inte finansieras genom statsstöd samt yrkesvux med olika former av språkstöd. Det medför att svaren i Skolverkets enkät visade sig inte stämma med den informationen som gavs i de intervjuer som genomförts samt framkommit i direktkontakt med ett antal ansvariga för vuxenutbildningar. Det finns i nuläget ingen tydlig överblick över vilka kombinationsutbildningar som finns i Skåne, vilka som faktiskt är inom ramen för Skolverkets förordning och även fått statsbidragen yrkesvux sfi/sva eller yrkesvux kombination under år 2021. I intervjuerna och samtalen som ligger till underlag för denna kartläggning har det dock framkommit att antalet regelrätta kombinationsutbildningar med stöd inte verkar vara särskilt många till antalet i Skåne.

Förutom kombinationsutbildningar enligt förordning (2016:937) i vilka yrkesvux kombineras med sfi/sva erbjuder vissa kommuner andra former av kombinerade insatser med mål att förbereda deltagarna inför en yrkesutbildning. Som tidigare nämnts utgör bristen på målgrupp till kombinationsutbildningar, samt det stora behovet av insatser för de invånare som inte har förutsättningar för att tillgodogöra sig en kombinationsutbildning, stora utmaningar för kommunerna.

Det riktas stort fokus från statligt håll på att fler kombinationsutbildningar ska komma till stånd men inte tillräckligt stort fokus på hur behoven i kommunerna ser ut för att möjliggöra för sina invånare att tillgodogöra sig en utbildning som leder till arbete. Kommuner upplever att stödet från staten inte är tillräckligt anpassat och flexibelt och flera av de skånska kommunerna utvecklar egna lösningar för att underlätta invånarnas väg till självförsörjning. Kombinationsutbildningar utgör en pusselbit i utmaningen med att möjliggöra invånarnas inträde på arbetsmarknaden men så som kombinationsutbildningar är definierade idag är det inte den enda eller, sett ur antal som har förutsättningar att genomgå denna typ av utbildning, den viktigaste insatsen som kommunerna behöver tillämpa. Inte många kommuner i Skåne erbjuder i dagsläget kombinationsutbildningar enligt kartläggningen och anledningen till att inte fler erbjuder denna typ av utbildning är just att behoven i kommunerna inte kan mötas i någon större utsträckning genom kombinationsutbildningar utan kräver andra typer av insatser.

⁶ Se bilaga 6: Skolverket data enkät Kartläggning kombinationsutbildning sfi Region Skåne

Se nästa kapitel för exempel på lösningar som ett antal kommuner tillämpar för att överbrygga gapet till kombinationsutbildningar, yrkesvuxutbildningar eller för att på annat sätt underlätta invånarnas väg till självförsörjning.

6. Andra utbildningsformer som kombinerar yrkesinriktade kurser med sfi/sva

Som nämnts tidigare står många kommuner inför utmaningen att en stor grupp av invånarna har låg språklig nivå och har därmed svårt att tillgodogöra sig yrkesutbildning på gymnasial nivå. Därför utarbetar kommunerna nya metoder för att möta målgruppens behov samtidigt som de förbereds inför en yrkesutbildning. Enskilda kommuner erbjuder, på egen hand eller i samarbete med andra kommuner, olika former av egna varianter av kombinerade utbildningar eller yrkesinriktade sfi/sva-utbildningar på olika nivåer. Detta medför att kommunernas utbud bättre anpassas till invånarnas behov men också att det är svårt att få ett helhetsperspektiv av vilka insatser som erbjuds av kommunerna. Större kommuner har ett större utbud för invånarna medan de mindre kommunerna är i större utsträckning beroende av andra kommuners utbud.

Kombinationsutbildningar enligt förordning (2016:937) utgör bara en liten del av en palett av olika yrkes- och språkinsatser som erbjuds i Skåne.

I Familjen Helsingborg har man förutom kombinationsutbildningar även utvecklat en rad andra yrkes- och språkutbildningar. Här följer exempel på två kommuner som utvecklat sådana utbildningsinsatser:

- Klippans kommun erbjuder yrkesinriktad sfi inom restaurang/livsmedel, vård och omsorg samt transport (buss- och lastbilsförare).
- Helsingborgs stad påbörjade under våren 2020 arbetet med att all sfi skulle integreras med breda yrkesspår. Sfi-undervisningen i yrkesspårerna utgår numera från ett yrkesområde och ska vara integrerad med en yrkesorienteringskurs, studiebesök och/eller praktik och yrkessvenska för att sedan övergå till en yrkesvuxutbildning. Utifrån elevgruppens förutsättningar ges även gymnasiekurser (delkurser och kompletta kurser). I dagsläget finns fem olika inriktningar: Förskola och skola; omvårdnad; bygg, anläggning och fastighet; service och lager samt logistik och transport.

Trelleborgs kommun påbörjade under våren 2020 arbetet med att bransch- och yrkesinrikta all sfi (oaktad nivå och kurs). Målet är att yrkesinriktad språkpraktik ska öka elevernas självförtroende, motivation och tidigt ge möjlighet att introduceras till arbetslivet. Kontakten med arbetsplatser sker stegvis utifrån språknivån. I dagsläget genomförs bransch-sfi inom fyra olika branscher: skola; vård och omsorg; industri, logistik och lager samt restaurang, livsmedel och service. Den här typen av insatser med branschinriktad utbildning sker för närvarande enbart på sfi-nivå och kommunen har precis startat jobbspårutbildning i samarbete med industriföretag där eleverna är på olika språknivåer.

I Östra Göinge kommun har man sedan 2016 arbetat med att utforma en kedja av insatser inom olika yrken för att skapa förutsättningar för invånarna att tillgodogöra sig en yrkesutbildning. Som exempel kan nämnas utbildningskedjan inom Vård och omsorg som består av 6 terminer: Första terminen är en yrkesintroduktion med sfi D, andra och tredje terminen består av förberedande utbildning inom vård samt svenska på grundläggande nivå och fjärde till sjätte terminen motsvarar en yrkesvuxutbildning inom Vård och omsorg.

På industriutbildningarna består de första två till tre terminerna av ett förberedande upplägg som liknar utbildningskedjan inom Vård och omsorg. Termin ett innefattar orienteringskurser inom exempelvis säkerhet och arbetsmiljö samt en yrkesintroduktion där eleverna får prova på Svets, CNC eller Sten för att veta vad de ska välja inför nästa steg. Under termin två och tre bygger eleverna på med kurser på gymnasienivå inom sitt valda område för att därefter kunna påbörja ordinarie industriutbildning, gärna med gymnasiala sva-studier. Vad gäller utbildningarna inom skötsel finns det endast en förberedande termin på papper. Detta på grund av att man inte lyckats marknadsföra de olika yrkena inom Gröna Näringar tillräckligt. Många i målgruppen har fördomar, okunskap eller dåliga erfarenheter kopplat till yrket vilket också har visat sig vara ett bekymmer på industriutbildningen. Det kan till exempel vara att man inte kan livnära sig på arbetet eller att det är farliga delar i yrket. För att bemöta denna utmaning planerar man i Östra Göinge att genomföra kampanjer med målet att locka fler elever och de arbetar med tidiga insatser i form av att presentera olika yrken, träffa ambassadörer och besöka företag i olika branscher med mera.

År 2021 sökte man i Östra Göinge statsstöd i kategorin yrkesvux för delar av utbildningskedjorna. De lyfter utbildningskedjan inom Vård och omsorg som exempel. Den första terminen som bestod av yrkesintroduktion, svenska på sfi D-nivå samt andra orienteringskurser var inte statsbidragsberättigad inom ramen för regionalt yrkesvux. Förberedande terminerna två och tre innehöll ett par kurser som genererade statsstöd inom kategorin yrkesvux och de tre avslutande terminerna var statsbidragsberättigade i sin helhet i kategorin yrkesvux eftersom de motsvarade en ordinarie yrkesvuxutbildning.

Det nya statsbidraget yrkesvux kombination möjliggör att man i Östra Göinge kommer kunna söka bidrag för fler delar av utbildningskedjan och även få mer stöd för delar av de förberedande terminerna. Första terminen med yrkesintroduktion i Vård och omsorg genererar fortfarande inget statsbidrag. För termin två och tre kommer man kunna ansöka inom kategorin yrkesvux kombination och de tre sista terminerna är berättigade statsbidrag i både kategorin yrkesvux och yrkesvux kombination. Det är dock önskvärt att statsstödet för yrkesvux kombination även skulle omfatta delar av utbildningskedjan som sker på sfi-nivå där eleverna läser orienteringskurser på grundläggande nivå vilket är nödvändigt för att ge många individer förutsättningarna för att sedan kunna läsa en yrkesvuxutbildning. Som det är nu så finansieras de genom kommunal budget för sfi vilken ser ut att bli mindre och mindre i flera kommuner då schablonerna har minskat/tagit slut.

7. Uppföljning av kombinationsutbildningar i Skåne

Skolverket har i uppdrag att följa upp utvecklingen av regionalt yrkesvux som kommunerna får statsbidrag för enligt förordningen (2016:937). Det inkluderar även uppföljning om etablering på arbetsmarknaden efter slutfört regional yrkesvuxutbildning. Förordningen trädde i kraft den 1 januari 2017 och Skolverket har sedan dess publicerar årliga uppföljningsrapporter och statistik för vilka kommuner som sökt statsbidrag, de sökta beloppen, beviljade belopp samt nyttjandegraden av statsbidrag.

De skånska kommunerna har sökt statsbidrag för yrkesvux i kombination med sfi/sva för samtliga år sedan 2017. Under 2017 ingick alla kommuner förutom Skurup och Bromölla kommun i någon av de fyra samverkanskonstellationerna och under 2018–2021 var det bara Bromölla kommun som inte ingick i någon ansökan. Kommunerna i de fyra samverkanskonstellationerna motsvarar i huvudsak kommunernas tillhörighet i de fyra skånska hörnen. Under samtliga år, 2017–2021, beviljades 100 procent av de sökta statsbidragen i Skåne för yrkesvux i kombination med sfi/sva. Det sökta och beviljade beloppet har ökat från 9 950 000 kr år 2017 till 43 715 000 kr för år 2021. Däremot har

nyttjandegraden minskat över åren, från 54 procent för år 2017 till 24 procent för år 2020 (sök/beviljat belopp var 22 730 000kr detta år).⁷

När det gäller Skolverkets uppdrag att följa upp etableringen på arbetsmarknaden för slutfört regionalt yrkesvux så har Skolverket publicerat en rapport som redovisar för elever som avslutade sina studier under 2017. Deras aktivitet på arbetsmarknaden under 2018 har följts upp med hjälp av arbetsmarknadsstatistik från SCB och den uppföljningsmodell som Skolverket använder för uppföljning av elevers etablering efter avslutade studier i Komvux. När det gäller yrkesvux och lärlingsvux som genomförts i kombination sfi eller sva och som finansierats med statsbidraget så deltog drygt 2 000 elever i dessa utbildningar under 2017. Av dessa individer var det enbart 321 som avslutade sin utbildning under 2017 vilket innebär att det finns en stor risk för att deras arbetsmarknadsutfall inte är representativt för hela gruppen. Av de 321 elever som avslutade studierna 2017 var andelen etablerade 27 procent, andelen med osäker ställning 25 procent, gruppen inom kategorin svag ställning 22 procent, andelen studerande 12 procent och andelen som varken arbetade eller studerade var 14 procent.⁸ Det verkar inte finnas några ytterligare publicerade rapporter från Skolverket som redogör för etableringen på arbetsmarknaden för elever som avslutat en kombinationsutbildning (yrkesvux med sfi/sva) inom regionalt yrkesvux.

Statistiska centralbyrån har ett återkommande årligt uppdrag från Skolverket att registrera de elever som en kommun har sökt statsbidrag för gällande yrkesutbildningar, även i kombination med sfi. Region Skåne har i samband med projektet gällande kombinationsutbildningar fått ett godkännande från Skolverket så att Statistiska centralbyrån får lov att lägga till information om vilka individer som studerar en yrkesutbildning parallellt med sfi/sva. På så sätt har man nu kunnat följa upp de elever som studerat kombinationsutbildningar i Skåne⁹.

Av närmare 5 400 statsbidragsfinansierade yrkesvux-elever i Skåne 2018 var det 319 (6 procent) som läste kombinationsutbildningar. Året innan var det 243 elever som läste kombinationsutbildningar med statsbidrag vilket innebär en ökning med 76 personer¹⁰. Datan visar att drygt 80 procent av eleverna var i åldern 20-44 och en majoritet på 58 procent var män år 2018. 95 procent av eleverna var födda utomlands och totalt hade närmare 79 procent invandrat till Sverige någon gång mellan 2013 och 2018.

Bland elever som läste kombinationsutbildningar i Skåne 2018 var det vanligaste att man läste kurser med inriktning mot Restaurang- och livsmedelsprogrammet, följt av Vård- och omsorgsprogrammet och Fordons- och transportprogrammet. Av de 319 eleverna som läst statsbidragsfinansierade kombinationsutbildningar 2018 var det 82 procent som under året läst kurser på både grundskole- och gymnasienivå. 71 procent av eleverna i kombinationsutbildningarna hade under året läst orienteringskurser och av de som läste sfi, samtidigt som de studera på kombinationsutbildningarna, läste i princip alla på C- och D-nivå.

Uppföljningen visar att av de 319 elever som studerade kombinationsutbildning i Skåne 2018 var det 106 elever som avslutade sina studier under det året. Under 2017 var det 63 elever som avslutade sina studier¹¹.

⁷ Se bilaga 7: *Beviljat och nyttjat statsstöd Skåne*

⁸ Se bilaga 8: *Etablering på arbetsmarknaden efter utbildningar som finansierats med statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning*

⁹ Följande statistik är hämtad från: *Så gick det för elever som läst kombinationsutbildningar på Komvux. En uppföljning ur ett arbetsmarknads- och etableringsperspektiv*, Region Skåne 2022 (kommande).

¹⁰ Detta avser elever som läst kombinationsutbildningar med statsbidragsfinansiering och där eleverna läst minst en kurs på gymnasial nivå.

¹¹ Om en elev inte varit registrerad på Komvux under de två efterföljande åren anses eleven ha avslutat sina studier på Komvux.

Följande avsnitt redovisar statistik för de 63 individer som studerat kombinationsutbildningar i Skåne och avslutat sina studier på Komvux under 2017 eftersom det är en eftersläpning i registerbaserade statistiken vilket gör att det i nuläget inte går att följa upp eleverna som studerade kombinationsutbildningar 2018. Av de 63 eleverna i uppföljningsgruppen tillhörde 41 stycken gruppen *övriga utanför arbetsmarknaden* året innan de påbörjade sina studier på Komvux, alltså år 2016. Tio personer tillhörde gruppen *huvudsakligen arbetslösa*, fem klassades som *förvärvsarbetande eller studerande* och resterande sju saknade uppgifter om huvudsaklig aktivitet. Vid uppföljning 2018, det vill säga ett år efter avslutade Komvuxstudier, hade antalet individer i uppföljningsgruppen arbetslösa minskat från 10 till 8 personer; antalet individer som tillhörde gruppen *övriga utanför arbetskraften* hade minskat från 41 till 12 personer och antalet individer som hade sin huvudsakliga inkomst från förvärvsarbete hade ökat från 5 till 36 individer. 26 procent av de med en yrkesuppgift arbetade i yrken med Arbetsförmedlingen 2018 bedömde som yrkes där det råder "mer påtaglig brist" eller "viss brist" i Skåne.

Av de 63 elever som studerat kombinationsutbildningar och avslutat sina studier under 2017 tillhörde 52 stycken (83 procent) gruppen *ej etablerad* året innan de påbörjade sina studier på Komvux. Vid uppföljning ett år efter avslutade studier, 2018, klassades 15 personer (24 procent) fortfarande som *ej etablerade*. Omvänt var det ensat fem elever (8 procent) som tillhörde gruppen *etablerade* året innan utbildning medan det 2018 var 30 stycken som klassades som *etablerade* (48 procent)¹².

8. Exempel på kombinationsutbildningar i Skåne

8.1 Kombinationsutbildning till grafisk operatör inom ramen för Teknikcollege Skåne

Teknikcollege initierades av Industrirådet år 2004 och det genomsyras av att näringslivsrepresentanter i stor utsträckning medverkar i och driver de regionala och lokala styrgrupperna tillsammans med representanter från skolledningar, arbetsgivarorganisationer, fackförbund, Arbetsförmedlingen och RUA. Detta upplägg ger goda förutsättningar för att utveckla utbildningar mot näringslivets befintliga och kommande kompetensbehov och på så sätt påverka kompetensförsörjningen i regionen. En regional processledare, som i Skåne är anställd av RUA, arbetar på uppdrag av den regionala styrgruppen och arbetar strategiskt med både utveckling och förvaltning av Teknikcollege. En regional projektledare som är anställd av IUC Syd ansvarar för det operativa arbetet på regional nivå. Processledaren är länken mellan de lokala styrgrupperna och den regionala och nationella nivån. Teknikcollege certifierar gymnasieutbildningar, yrkeshögskoleutbildningar och vuxenutbildningar som är av betydelse för den tekniska och industriella kompetensförsörjningen i regionen. För att provas för en certifiering krävs en ansökan som beskriver den planerade samverkan med näringslivet samt förankring med ansvariga politiker, relevanta tjänstepersoner, intresseorganisationer och arbetsgivarorganisationer. För att ett företag ska kunna bli samverkanspartner till Teknikcollege måste de båda parterna teckna en avsiktsförklaring där företaget anger om de har möjlighet att tillhandahålla praktik/LIA/APL-platser, projekt, studiebesök, föreläsningar samt ifall företaget vill delta i en lokal styrgrupp. Teknikcollege erbjuder därför en särskild handledarutbildning, för att på bästa sätt förbereda handledarna inför praktik/LIA/APL, som bland annat handlar om arbetsplatskultur och inkludering. Med hjälp av tydliga och gemensamma kvalitetskriterier, återkommande granskningar från Industrirådets sida och från

¹² Uppföljningen utgår från måttet "etableringsgrad" som SCB tagit fram inom ramen för Registerbaserad aktivitetsstatistik (RAKS). För mer information: <https://www.scb.se/contentassets/b1ae4493ffd1404987a4d32cbf213ae5/raks---registerbaserad-aktivitetsstatistik.pdf>

nationell nivå, nöjdhetsindex samt årliga rapporter om arbetet på såväl regional som lokal nivå säkerställs kvaliteten på utbildningarna inom Teknikcollege.¹³

Den regionala processledaren lyfter att ett aktivt och kontinuerligt arbete sker med att öka attraktionskraften och efterfrågan på de industrirelevanta utbildningarna. Runt om i landet genomförs årligen mängder av insatser och den struktur som med åren utvecklats inom Teknikcollege kallas *Den röda tekniktråden för ökad attraktionskraft*. Aktiviteterna i Den röda tekniktråden sträcker sig från förskola till högskola. Den röda tekniktråden skapar förutsättningar för ett breddat rekryteringsunderlag, bland annat genom aktiviteter som underlättar för industrins underrepresenterade målgrupper att känna sig inkluderade. Att nå ut till unga tjejer är en central utmaning för Den röda tekniktråden. Förutom att Teknikcollege Skåne aktivt arbetar med att få fler gymnasieutbildningar att ansluta till detta college så vill man också intensifiera arbetet med att få fler yrkeshögskoleutbildningar och yrkesvux att ansluta. Processledaren lyfter också att hen tillsammans med de lokala processledarna arbetar aktivt med att uppsöka arbetsgivare och att de generellt har lättare att ta emot elever på praktik/LIA/APL än att engagera sig i en styrgrupp för Teknikcollege. Den samordnande rollen som den regionala och de lokala processledarna har är viktig för att föra samman arbetsgivare och utbildningsanordnare och att det genom dessa sammanföranden uppkommer idéer till nya samverkan och samarbeten. Processledaren upplever inte att det finns några generella svårigheter med att få ut de studeranden på varken APL, LIA eller praktik (alla som är anställningsbara kommer ut) men lyfter samtidigt att det är ett tidskrävande arbete och de som samordnar dessa platser efterfrågar att de önskar mer tid inom sin tjänst för detta arbete.

Skåne är ett regionalt Teknikcollege som består av 9 lokala Teknikcollege. Totalt erbjuds 17 utbildningar på ungdomsgymnasier, 6 yrkeshögskoleutbildningar och 3 yrkesvuxutbildningar varav en är en kombinationsutbildning (grafisk operatör). Utbildningen till grafisk operatör i Malmö erbjuds initialt både inom ramen för gymnasieutbildning och komvuxutbildning i Malmö. Under en senare tid erbjöds utbildningen inom ramen för Arbetsförmedlingens Jobbspår och i nuläget ges utbildningen inom ramen för regionalt yrkesvux i kombination med sfi/sva. När utbildningen fick en regional upptagning har söktrycket ökat och fler motiverade deltagare med bättre förutsättningar att klara utbildningen har antagits. Det sker ett aktivt arbete med att marknadsföra utbildningen genom att befintliga elever åker ut till skolor och berättar om utbildningen. Antagning sker genom intervjuer där man undersöker språkfärdigheter, motivation och pendlingsmöjligheter. Utbildningen är 14 månader lång och efter en introduktion går eleverna ut på APL två dagar i veckan. God matchning mellan elev och APL-plats beskrivs som en viktig framgångsfaktor. Eleverna får önska några företag som de vill vara på och får därefter besöka de företag som de är intresserade av. De lämnar en kort presentation hos och sedan är det företagen som väljer vilka elever de vill erbjuda en APL-plats. Den nuvarande elevgruppen slutför utbildningen i januari 2022 och samordnaren uppskattar att 12 av 15 elever kommer att få ett arbete. Tidigare, när söktrycket var lågt, kom cirka hälften i arbete efter utbildningen. Samordnaren berättar att hen har god kännedom om var eleverna hamnar efter utbildningen och att eleverna är välkomna att höra av sig om de efter utbildningen behöver stöd och kontakt med arbetsgivare. Rapportering av utfallet från utbildningen används internt i organisationen men delges också till Teknikcollege. De flesta elever når D-nivå i svenska och i den pågående utbildningen är det 60 procent män och 40 procent kvinnor. Bland de som är antagna till nästa utbildning som startar i januari 2022 är fler kvinnor än män.

¹³ Se bilaga 9: *Handboken Teknikcollege*

https://teknikcollege.se/sites/default/files/2021-09/handboken_onlineversion.compressed.pdf

Det är yrkesläraren och tillika samordnaren som ser till att ett branschråd (som består av representanter från företag, GS-facket och Teknikcollege) för utbildningen träffas två gånger per år. Det som diskuteras vid dessa tillfällen är utbildningsinnehållet, hur det går för eleverna, tillsättningen av APL-platser samt eventuella utmaningar. Det är också samordnaren för utbildningen som håller i utbildningen för handledare.

En intervju genomfördes även med en arbetsgivarrepresentant på ett företag som är samverkanspart med Teknikcollage. De samverkar med kombinationsutbildningen i grafisk design och tar emot elever på APL. Representanten berättar att samarbetet kring deras APL-platser fungerar väl men hen kände inte till att det erbjöds handledarutbildning av Teknikcollege. Hen lyfte dock att företaget tagit emot elever från utbildningen sedan flera år tillbaka och har därför kompetens och erfarenhet av att handleda redan vilket kan vara orsaken till att hen inte uppfattat ett erbjudande om handledarutbildning. Som samverkanspart verkade företaget inte aktivt medverka i något branschråd i nuläget men intervjupersonen betonade att man är involverad i utbildningen i högsta grad, att samverkan och dialogen med utbildningssamordnaren fungerar väldigt bra och att de är lyhörda mot företaget och branschens behov. Vad gäller anställningsbarheten hos eleverna menar arbetsgivarrepresentanten att ungefär en av tre som gör APL hos dem visar sig ha fallenhet för yrket och besitter de personliga egenskaper som krävs för att bli anställd. Eftersom branschen är smal och behöver återväxt är dock målet alltid anställning.

8.2 Kombinationsutbildning Vård och omsorg i Ystad inom ramen för Vård- och Omsorgscollege Skåne

Vård- och Omsorgscollege skapades 2008 för att vara en drivkraft i kompetensförsörjningen inom vård och omsorg. Föreningen drivs av Sveriges Kommuner och Regioner, Kommunal, Vårdföretagarna, Kommunala företagens arbetsgivarorganisation Sobona och Arbetsgivarföreningen KFO. Samverkan finns på regional och lokal nivå med tillhörande styrgrupper som där arbetsgivarna är i majoritet och ordföranden representerar arbetsgivarna. I varje regionalt college finns en processledare med uppgift att leda, utveckla och samordna det regionala arbetet samt vara länken mellan nationell, regional och lokal nivå. Det är föreningen Vård- och omsorgscollege som certifierar samverkan på regional och lokal nivå. I samverkan ingår regioner, kommuner, privata vård- och omsorgsgivare, idéburen verksamhet, kommunala företag, fackliga representanter, gymnasieskolor, vuxenutbildning, folkhögskolor och yrkeshögskolor. Med i samverkan är också universitet och högskolor och Arbetsförmedlingen kan ingå.

En certifiering ökar förutsättningarna för kompetensförsörjning och är en garant för samverkan för att uppnå regionala och lokala mål. Samverkan ger en bra grund för kvalitet i arbetsliv och utbildning så att fler söker sig till branschen, får rätt kompetens och stannar kvar i yrket.

Certifieringen ställer krav på arbetsliv och utbildning att enas om mål för en hållbar utveckling av kompetensförsörjningen inom vård och omsorg samt att kvalitetskriterierna följs¹⁴. Vård- och omsorgscollege bedriver ett aktivt arbete med att attrahera studerande och medarbetare, för att medarbetare ska ha rätt kompetens, att det bedrivs kvalitetssäkrad handledarutbildning samt att valideringsförfarandet sker gemensamt och likvärdigt. Vård- och omsorgscollege arbetar med frågor kring språkutveckling genom konceptet språkombud som med verktyg och tips vänder sig till alla arbetsgivare som vill stötta medarbetarnas språkutveckling på svenska arbetsplatser.

¹⁴ Se bilaga 10: VoC kvalitetskriterier

Skåne är ett regionalt Vård- och omsorgscollege som består av 8 lokala Vård- och omsorgscollege. Den regionala processledaren, som i Skåne är anställd av Skånes Kommuner, lyfter att välfärden inom vård och omsorg står inför en stor utmaning där antalet äldre ökar i mycket högre grad än de antalet individer som utbildar sig inom vård- och omsorgsyren. Intresset för Vård- och Omsorgscollege är mycket större hos vuxna än hos gymnasieelever. 80 procent av de studerande är vuxna och ofta angelägna att komma i arbete så fort som möjligt men en stor del av dem är i behov av särskilda insatser i till exempel det svenska språket. De arbetsplatser som har språkombud spelar en viktig roll för nya medarbetare som har behov av lättillgänglig information och stöd i språket. Den regionala processledaren lyfter också vikten av att arbetsgivare utvecklar en struktur för uppgifts- och ansvarsväxling samt ser potentialen i livslångt lärande samt validering av informell kompetens till formell kompetens. Genom att utveckla kompetenstrappor som innebär att trösklarna sänks för inträde på arbetsmarknaden, och genom kontinuerlig kompetensutveckling av medarbetare, kan kompetensförsörjningen säkras i delar av vård- och omsorgssektorn. På grund av att det är ett stort antal aktörer som erbjuder vård- och omsorgsutbildningar uppkommer svårigheter att säkra APL-platser till samtliga elever. Cirka 75 procent av behoven tillgodoses inom ramen för Vård- och omsorgscollege i Skåne och samtidigt ökar trycket på att öka antagningsvolymen. Alla handledare erbjuds en kvalitetssäkrad handledarutbildning som bland annat tar upp bemötande, aspekter kring kultur och språk. Det finns också nätverk som handledare och språkombud kan delta i.

Det som ses som en utvecklingsmöjlighet för en arbetsplats som har handledare och språkstöd är att det vore gynnsamt om man satsade på att höja hela arbetsgruppens kompetens när det gäller bemötande av APL-elever och nya medarbetare.

En av kvalitetskriterierna inom Vård- och omsorgscollege är att man aktivt ska arbeta med mångfald och jämställdhet. I dagsläget är könsfördelningen på Vård- och omsorgscollege i Skåne 9 procent män och 81 procent kvinnor. Vård- och omsorgsyren utvecklas i snabb takt och många arbetsuppgifter ersätts med tekniska lösningar. Det är därför viktigt att visa på att de som har intresse för teknik kan finna dessa yrken som attraktiva. Det finns ett behov att jobba mer normkritiskt när det gäller rekrytering till vård- och omsorgsutbildningarna utifrån båda kön, etnicitet och teknisk utveckling.

Processledaren lyfter också att i de fall en kommun skickar en invånare för studier i en annan kommun så kan det vara svårt för individen att få APL-plats i sin hemkommun och att det ofta beror på att kommunens utbildningsförvaltning och vård- och omsorgsförvaltning har bristande kommunikation.

I Ystad bedrivs sedan 2018 kombinationsutbildningen i Vård och omsorg inom ramen för Vård- och omsorgscollege. Utbildningen tar genomsnitt 2–3 år att ta sig igenom och den är flexibel utifrån varje elevs språkutveckling. Utbildningen är uppdelad i två steg där första steget är en utbildning till vårdbiträde och därefter påbörjar utbildningen till undersköterska.

Samverkan mellan utbildning och bransch sker kontinuerligt bland annat genom vuxrektorns deltagande i styrgruppen för Vård- och omsorgscollege (sammankallande). En arbetsgrupp är kopplad till denna styrgrupp och olika operativa frågor diskuteras i denna arbetsgrupp, bland annat tillgången på APL-platser och fördelningen av dessa mellan olika utbildningsanordnare. Samverkan sker också genom att utbildningsanordnare i hörnet Sydöstra Skåne träffar arbetsgivare i hörnet samt genom samverkan med rekryterare av vikarier till vårdverksamheterna i hörnet.

Att få tillgång till APL-platser är en utmaning och det är flera utbildningsanordnare som har behov av APL-platser. Bristen på APL-platser är en begränsande faktor för hur många elever som kan antas till

kombinationsutbildningen i Ystad. Det är vårdläraren som har ansvar för att ordna APL-platser för eleverna. De flesta elever som deltar i utbildningen kommer från kommuner utanför Sydöstra Skåne (Sösk) men de flesta APL-platser tillsätts i Sösk. Detta medför att elever inte kommer i kontakt med arbetsplatser i sin hemkommun. För att i större utsträckning kunna erbjuda APL i elevens hemkommun skulle det behövas en APL-samordnare som aktivt arbetade med samverkan med arbetsgivare i kommuner utanför Sösk. Tidigare ansvarade Ystads gymnasium för handledarutbildningen men framöver kommer den att erbjudas av vuxenutbildningen. Rektorn för vuxenutbildning i Ystad känner inte till något nätverk för handledare inom ramen för Vård- och omsorgscollege. Inga särskilda insatser för att bryta könstraditionella mönster sker kopplat till kombinationsutbildningen och man ser inte behov av det utifrån hur stor andel kvinnor respektive män som deltar i utbildningen.

Uppföljning av elever sker främst i samband med att utbildningen avslutas och att lärare på utbildningen har väldigt god kännedom om vad som är nästa steg för eleverna. Varje år tas en kvalitetsrapport fram där bland annat statistik för betyg, könsfördelning och avhopp presenteras. Inga enkäter för uppföljning av elever efter utbildningen genomförs. Det som genomförs är enkäter som ingår i det systematiska kvalitetsarbete, som till exempel trygghetsenkät och nöjdhetsenkät. Data för utfall av utbildningar skickas på uppdrag av Skolverket till SCB. Andelen kvinnor på de genomförda kombinationsutbildningarna är 58 procent, andelen män är 42 procent. Utbildningen leder till arbete i väldigt hög utsträckning. Endast ett fåtal deltagare kommer inte i relaterat arbete av olika anledningar. Det kan handla om föräldraledighet, annan utbildning eller icke relaterat arbete. Det förekommer också fall då elever inte når de språkrav (sva gym 1) som ställs för att få ett utbildningscertifikat.

Vid intervju med en arbetsgivarrepresentant som tar emot elever på APL från Vård- och omsorgsutbildningen i Ystad berättar hen att samverkan fungerar bra och att handledarna har en bra dialog med utbildningssamordnaren. När många elever ska ut på APL kan det dock vara svårt att hitta platser till alla. Begränsat antal behöriga handledare, men även verksamhetens skiftande förutsättningar att ta emot elever, påverkar möjligheten att ta emot praktikanter. En ny, tydligare struktur i kommunen för praktikfördelning hoppas kunna leda till frigörande av fler platser. Arbetsgivarrepresentanten berättade att praktiken är en bra väg in för många och att en stor del av eleverna har fått timanställningar eller sommarvikariat när de har praktiserat. Hen betonade även det ständiga kompetensbehovet i branschen och förklarade att vårdyrken, såsom inom äldreomsorgen, är något många mellanlandar i vilket skapar ett konstant flöde och behov av personal.

8.3 Bussförarutbildning i Sjöbo

Yrkes-sfi för bussförare är en utbildning vid Sjöbo utbildningscentrum. Det är en yrkesutbildning till bussförare som förstärks med Yrkes-sfi med målsättning att klara Transportstyrelsens krav för uppkörning till D-körkort. Två statliga verk styr utbildningen, det är Skolverket genom kursplaner samt Transportstyrelsen som reglerar yrkeskompetensutbildningen. Utbildningen är idag inte en kombinationsutbildning enligt Skolverkets definition men det finns planer på att söka statsstöd för utbildningen framöver.

Eftersom fordonsbranschen genomgår en snabb teknisk utveckling så är dialogen mellan branschen och utbildningsanordnaren viktig. Utbildningsanordnaren deltar i regelbundna yrkesråd tillsammans med branschföreträdare och arbetsgivare (bussbolag) där man bland annat diskuterar vilka

kompetensen som branschen kräver samt vilka färdigheter som krävs av eleverna för att bli anställningsbara. Man tittar på vad som fungerar bra och vad som behöver utvecklas och öppenhet i dessa dialoger lyfts som en av framgångsfaktorerna. Eftersom bussföraryrket är ett serviceyrke så läggs stor vikt vid att eleverna ska lära sig bemöta passagerare på ett bra sätt. Bussförarutbildningen är väl etablerad i Skåne och genom att den ingår i samverkanplattformen för Yrkes-sfi så är den sökbar för elever i de övriga kommunerna i denna samverkan. De flesta elever på utbildningen kommer från andra kommuner än Sjöbo. Antagning till utbildningen sker genom språktest och intervju i vilken bland annat den sökandes motivation undersöks. En del av de som söker har en bild av att utbildningen handlar endast om att lära sig att köra buss men utbildningen är också teoretiskt krävande. De elever som har svårt att klara alla delar av utbildningen följs upp och man gör en planering för varje individ. Förarprövare är kopplade till utbildningen och det är de som utfärdar körkortet för bussförare till de som klarar utbildningen. Då erhåller dessa elever ett yrkeskompetensbevis.

Branschen är i stort behov av medarbetare och det märks att arbetsgivarna är villiga att bidra till utbildningen på bästa sätt. Utbildningsanordnaren upplever inga problem med att ordna APL-platser och vittnar om att arbetsgivarna som tar emot elever har stor kompetens inom mångfald och inkludering och att eleverna blir väl mottagna på arbetsplatserna. Man försöker ordna APL-platser i elevernas hemkommuner. Eleverna är på sin APL en dag i veckan och arbetsgivaren ser till att eleven har en handledare. Det ges ingen handledarutbildning genom skolan men utbildningsanordnaren har tagit fram en checklista för vad som ska ingå och bedömas under APL. Eleven kör inte buss på APL utan fokus ligger på det sociala, bemötandet och arbetskulturen.

Det är fler män (75 procent) än kvinnor (25 procent) som genomgår utbildningen men man ser att fler och fler tjejer intresserar sig för utbildningen. Inga särskilda insatser sker för att bryta könstraditionella mönster. Antagning sker på samma villkor och man ser inga svårigheter kopplade till att kvinnor är minoritet. Ca 90 procent kommer i arbete och utbildningsanordnaren har god kännedom om var eleverna får jobb. Eleverna följs upp genom mailkontakt och brev och statistiken för utfallet registreras på Yrkes-sfi-plattformen. Under pandemin intensifierades uppföljningarna för att på bästa sätt hjälpa de elever som inte kommit i arbete.

En intervju genomfördes med en samordnare på ett bussföretag som samarbetar med utbildningen. Samordnaren lyfter att samarbetet med skolan är mycket gott och att dialogen fungerar bra och att eventuella utmaningar och förslag på förbättringar i utbildningen är lätta att lyfta och att eventuella åtgärder sker. Det som samordnaren lyfter som särskilt framgångsrikt med utbildningen är att både yrkesläraren och sfi-läraren är mycket väl insatta i vad yrket innebär och vad branschen har för kompetensbehov.

Behovet av bussförare är stort och kommer att växa med tiden på grund av stora pensionsavgångar. Denna utbildning ses som en trygg och kontinuerlig källa till nya rekryteringar. Bussbolaget erbjuder cirka 4–5 APL-platser per utbildning och i princip alla som klarar utbildningen får anställning. Fler skulle behöva utbildas i yrket och den begränsade faktorn är tillgång till målgruppen som har språkliga förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. APL-handledarna är handplockade personer som har ett särskilt intresse för uppgiften och förmåga att lära ut. Många av dessa handledare ställer upp gång på gång och samordnaren lyfter vikten av att dessa personer får någon form av belöning för sin insats.

Bussbolaget har samarbetat med yrkesvuxutbildningen under cirka 5 år och samordnaren lyfter att eleverna idag har lägre grad av tidigare utbildning än de som deltog under de första åren. Detta

märks bland annat i hur snabbt eleverna utvecklas i svenska språket och att detta i sin tur ställer högre krav på lärarna. Att behärska det svenska språket är viktigt i bussföraryrket då det i stor utsträckning handlar om kommunikation med resenärerna, inte minst ur säkerhetsaspekten, och samordnaren lyfter att de som anlitar bussbolaget ställer höga krav på busschaufförernas språk. Därför genomgår alla som söker jobb på bussbolaget ett språktest för att säkerställa nivån på svenskan.

Bussbolaget som tidigare varit väldigt mansdominerad har idag flera kvinnor i ledande positioner och samordnaren ser att fler kvinnor söker sig till yrket, särskilt attraktivt för kvinnor är skolbussturerna. Arbetsuniformerna erbjuder särskilda sjalar för de kvinnor som önskar detta vilket är mycket uppskattat. Flera personer som kommit till bolaget genom yrkesutbildningen har idag avancerat till högre positioner och de utgör viktiga förebilder för andra.

9. Inspiration från andra utbildningsformer med arbetsgivares behov i centrum

När det gäller yrkeshögskolan så beviljas statsbidrag för ett antal starter istället för kalenderår så som det är för kombinationsutbildningar. Yrkeshögskoleutbildningar utformas utifrån identifierade kompetensbehov och längden på utbildningen beror på vad som behöver ingå för att nå de kunskaper som krävs. Det innebär att om en yrkeshögskola beviljas tre starter av en utbildning som är 2 år så kan utbildningen få finansiering under sex år. Flera intervjupersoner lyfter att det skulle kunna vara fördelaktigt om samma upplägg som för yrkeshögskolan tillämpades för kombinationsutbildningar utifrån dessa aspekter.

Även kravet från MYH på att yrkeshögskolornas ska ha en stark koppling till arbetsgivare med kompetensbehov lyfts som en framgångsfaktor samt önskemål om att i större utsträckning involvera arbetsgivare i utvecklingen och genomförandet av kombinationsutbildningar. Motsvarande krav för yrkesvux skulle kunna leda till starkare koppling mellan arbetsgivare och utbildningar. Region Skåne har i den senaste utlysningen av kursutvecklingsmedel lagt till kriterier om branschkontakt samt arbetsgivarkontakt så att utbildningsaktörer behöver ha direkt branschsamverkan med de branscher som identifierat sina kompetensbehov. På detta sätt kan branscherna lättare påverka utbildningarna så att de verkligen utgår från kompetensbehoven men även ta ansvar för till exempel APL.

En intervjuperson tar även upp skillnaden mellan LIA och APL och beskriver att LIA värderas högre än APL av arbetsgivare. LIA styrs inte av några nationella kurspaket såsom APL gör. Dessutom betygssätts LIA medan APL resulterar bara i ett omdöme.

En annan intervjuperson lyfter frågan ifall vissa yrkeshögskoleutbildningar skulle kunna utökas med språkstudier för att bli tillgängliga och anpassade för en bredare målgrupp. Ett annat förslag som kom upp i intervjuerna är att i större utsträckning koppla kombinationsutbildningar till befintliga gymnasiala yrkesskolor. Många av dessa erbjuder ett stort utbud av yrkesutbildningar och arbetar i mycket nära samarbete med branschen. Det vore gynnsamt för elever som går kombinationsutbildningar att ta del av den miljö och nätverk som gymnasiala yrkesskolor erbjuder. ESF-projektet "Dubbel yrkesutbildning" tillämpade en modell för yrkesutbildning som anses vara effektiv och flexibel och har utvecklats i Tyskland. Projektet kan i korthet beskrivas som en lärlingsmodell på svensk arbetsmarknad där företagets behov får sätta agendan. Syftet är att låta arbetsmarknadsutbildningarna anpassas till de behov som företagen har på sina arbetsplatser. Antagning till Dubbel yrkesutbildning sker genom matchning mellan en individ och arbetsgivare. Individen antas till en praktik och först därpå identifieras de individuella behoven av utbildnings- och stödinsatser. ESF-projektet gav goda resultat och har implementerats av ett antal skånska kommuner.

Både folkhögskolor och yrkesvux har under den senaste tiden fått ökade anslag för att möta kompetensförsörjningsbehoven. För att undersöka hur dessa två utbildningsformer skulle kunna förstärka varandra i syfte att stärka kompetensförsörjningen och bredda vägarna för individerna att nå självförsörjning har Region Skåne finansierat förstudien "Möjligheter och hinder för ökad samverkan mellan Skånes folkhögskolor och yrkesvux". Förstudien visar att representanter för både folkhögskolorna och yrkesvux ser möjligheter i ökad ömsesidig samverkan om den är kompletterande. Yrkesvux ser möjligheter genom samverkan att ge elever de har svårt att möta en bättre chans. Folkhögskolorna lyfter att de önskar att i större utsträckning delta i regional samverkan kring kompetensförsörjning. Båda utbildningsformer ser behovet av överbryggande insatser mellan sfi-studier och yrkesutbildningar. Ett förslag som lyfts är folkhögskolornas möjlighet till att ge preparandutbildningar. Även möjligheten till gemensamma utbildningar lyfts för att på så sätt nå en totalt större gruppstorlek för en utbildning. Som främsta hinder ser de kommunala aktörerna konkurrerande verksamhet, finansieringsfrågor och gränsdragningsfrågor gällande huvudmannaskap, styrdokument, organisation och intyg.¹⁵

10. Sammanfattning

Skåne består av 33 kommuner och fyra delregioner som har olika storlekar, förutsättningar och nivåer av etablerade processer för kartläggning av arbetsgivares behov och planering av utbildningar. Arbetet med kombinationsutbildningar sker integrerat i planeringen av yrkesutbildningar. I de fall där processen fungerar bättre arbetar man aktivt med samverkan inom olika nätverk tillsammans med relevanta aktörer för att se över möjligheterna till att bedriva utbildningar som möter arbetsgivarnas kompetensbehov. Det innebär arbete med att se över kvantitativ data i form av analyser och yrkesprognoser, kartläggning av hur och vem som kan genomföra en utbildning samt föra dialog med arbetsgivare och branschföreträdare kring kompetensbehovet och möjligheterna till arbetsplatsförlagt lärande. I kartläggningen framkommer det att det vore fördelaktigt att etablera en övergripande systematik för hur kompetensbehoven hos arbetsgivare kartläggs och förmedlas från regional till delregional och lokal. Att behovskartlägga på lokal nivå kan vara resurskrävande vilket leder till att mindre kommuner i Skåne upplever att de inte har möjlighet att bedriva sådant arbete.

På regional nivå behöver arbetet med kombinationsutbildningar ske inom det övriga arbetet med yrkes- och språkutbildningar inom arbetet med olika former av yrkes- och språkutbildningar. Region Skåne, Skånes Kommuner, Arbetsförmedlingen samt andra aktörer med koppling till kompetensförsörjning och utbildning samverkar i olika konstellationer för att förbättra arbetet med yrkesvuxutbildningar. Det regionala samrådet för yrkesvux fungerar som ett forum där man diskuterar utmaningar, behov och möjligheter kopplat till yrkesvux i regionen samt initierar diverse satsningar. Samrådet har i nuläget haft utgångspunkt i de årliga statsbidragen vilket lett till ett operativt fokus men att skapa nya strukturer för mer långsiktig och strategisk planering av yrkesvux är en av samrådets utvecklingsmöjligheter. Från januari 2022 kommer regionala samrådet för yrkesvux slås ihop med styrgruppen för den regionala plattformen Yrkes-sfi (yrkessfiiskane.se) vilket man hoppas kan generera mer effektivt arbete för båda parter. Arbetet med plattformen har stött på utmaningar i form av minskad målgrupp som har rätt förutsättningar för att studera och klara utbildningarna, kommunernas minskade benägenhet att bevilja interkommunal ersättning, utmaningar kopplat till Coronapandemin samt Arbetsförmedlingens omorganisering. Utöver styrgruppen för Yrkes-sfi samt samrådet för yrkesvux existerar branschdialoger med syfte att skapa bättre insyn i kompetensbehov inom prioriterade branscher. Under 2022 kommer ett arbete ske för att ta fram en tydlig strategi och handlingsplan för det fortsatta arbetet med branschdialogerna.

¹⁵ Se bilaga 11: Förstudie ökad samverkan mellan Skånes folkhögskolor och yrkesvux

Andra exempel på processer på regional nivå är framtagandet av en Skånegemensam plattform för yrkesvux (skanevux.se) samt en kampanj för att påverka vuxna som är arbetslösa eller långt från arbetsmarknaden till att skola om sig inom ett bristyrke, båda initiativ finansierade av Region Skåne. Utöver detta utlyser även Region Skåne kursutvecklingsmedel med koppling till yrkesvux med syftet att stimulera samarbetet mellan skånska kommuner och deras samverkan med branscher samt bredda utbudet av yrkesvuxutbildningar inom områden med kompetensbrist.

Kartläggningen visar att det finns en del utmaningar med koppling till regional planering av yrkesvuxutbildningar och kombinationsutbildningar. Till exempel uttrycktes det i våra intervjuer att det vore det fördelaktigt om den regionala rollen i planering och dimensionering av gymnasie- och komvuxutbildningar förtydligas liksom hur och när kommunerna ska samråda med RUA om det tilltänkta utbudet inom regionalt yrkesvux.

En annan viktig aspekt som påtalades är samverkan med Arbetsförmedlingen. Kommunerna upplever det som otydligt vem som har det huvudsakliga ansvaret att se till så att invånarna får den utbildning de behöver för anställning. Det lyftes även att det är problematiskt att urvalet till kommunala yrkesvux ska ske utifrån vilka deltagare som är i störst behov av insatsen medan antagning till Arbetsförmedlingens insatser baseras på vem som är mest lämplig. En bättre dialog hade skapat möjligheter för att koordinera AUB med yrkesvux och motverkat att kommuner och Arbetsförmedlingen initierar liknande insatser. Bättre samverkan hade också kunnat leda till mer omfattande insatskedjor som hjälper individer bli anställningsbara. Arbetsförmedlingen reformering anses vara en utmaning för utvecklad samverkan. Med anledning av denna utmaning kommer ytterligare dialog initieras i mitten av februari 2022 mellan Arbetsförmedlingen, Region Skåne och Skånes Kommuner.

Det framkom i kartläggningen att det existerar en begreppsförvirring kring begreppet kombinationsutbildning då man tolkar yrkesutbildningar i kombination med språkinsatser, även utanför ramen för regionalt yrkesvux, som kombinationsutbildningar. Det bedrivs många olika former av yrkesvuxutbildningar som kombinerar studierna med språkinsatser eller ger förberedande/stödjande insatser till och inför yrkesvuxutbildningar. Eftersom ramen för yrkesvux kombination och statsbidraget upplevs smalt har kommunerna själva initierat dessa olika former av insatskedjor för att bättre kunna möta målgruppens behov och förutsättningar.

Några av de regelrätta kombinationsutbildningarna i Skåne som denna kartläggning har undersökt närmare är kombinationsutbildningen till grafisk operatör i Malmö inom ramen för Teknikcollage Skåne samt kombinationsutbildningen i vård och omsorg i Ystad inom ramen för Vård- och omsorgscollage. Gemensamt för dessa är att de har en tydlig struktur för samråd kring branschernas kompetensbehov (inom ramen för collegen där även RUA, bransch och arbetsgivare ingår i styrgrupp) samt välfungerande dialoger mellan utbildningssamordnare och de branschparter som erbjuder handledare och tar emot elever på APL. Eleverna som går dessa kombinationsutbildningar får en yrkesexamen och kommer i arbete i väldigt stor utsträckning. De handledarutbildningar som erbjuds av Teknikcollage och Vård- och omsorgscollage spelar också en viktig funktion genom att förbereda handledarna med kompetens om arbetsplatskultur och inkludering för att optimera lärandet på APL.

En stor utmaning gällande planering och genomförande av kombinationsutbildningar i kommunerna är brist på målgrupp som har förutsättningar att genomföra en kombinationsutbildning. Kommunerna upplever att målgruppen är begränsad då individerna i störst behov inte har förutsättningarna för att tillgodogöra sig en yrkesutbildning - även i kombination med sfi/sva. Detta beror i många fall på att de individer som skulle få störst nytta av en yrkesvuxutbildning har låg

tidigare utbildning samt studerar svenska på grundläggande nivå. Kombinationsutbildningar har därför svårt att möta elevernas förutsättningar eftersom yrkeskurser på gymnasienivå bland annat ställer för höga krav på svenskkunskaper. Flera intervjupersoner lyfter att språkkurserna sfi och sva inte är tillräckligt kompatibla med det som ska läsas inom en yrkesutbildning vilket kräver att språklärare arbetar aktivt med att anpassa innehållet.

En annan utmaning som begränsar antalet presumtiva elever till yrkesvuxutbildningar och kombinationsutbildningar är intresset för och synen på vissa yrken. Detta är ofta kopplat till exempelvis fördomar om arbetsförhållanden och det krävs ett aktivt arbete med att marknadsföra och göra utbildningarna attraktiva. Utmaningen med ett lägre antal presumtiva elever skulle kunna underlättas genom att öppna upp för möjligheten att låta invånare studera över kommungränserna. I nuläget är detta svårt på grund av kommunernas varierande benägenhet att vilja interkommunal avgift.

Avslutningsvis framkommer det i kartläggningen att det finns en del utmaningar kopplat till statsbidragens nuvarande utformning. Eftersom man upplever att regelrätta kombinationsutbildningar har svårt att möta de faktiska behoven väljer kommunerna istället att förlänga och anpassa utbildningsinsatser för att målet om anställningsbarhet ska nås. Statsbidragen upplevs därför ha kort planeringshorisont, ge kortsiktigt stöd samt inte ta hänsyn till målgruppens behov för att komma i arbete. Det kan vara en utmaning för elever att nå rätt antal yrkespoäng, få nödvändiga certifikat som krävs av arbetsgivare och samtidigt studera svenska och få stödjande insatser. Längre utbildningar innebär dessutom ett ekonomiskt risktagande och ibland kräver de utbildningar som har möjlighet att möta kompetensbehov dyrare utrustning och finansiering på längre sikt.

Uppföljningen av elever som läst kombinationsutbildningar i Skåne visar att de har en positiv effekt då eleverna i hög grad blir etablerade på arbetsmarknaden efter avslutad utbildning. Dock visar både kvantitativa uppföljningen och den här kartläggningen att flera frågor behöver lösas med koppling till bland annat samverkan på olika nivåer, resursutnyttjande samt statsbidragens utformning.